

รายงานการประชุม
คณะกรรมการวิชาการครั้งที่ ๑/๒๕๖๐
วันพุธที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๐ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๖.๓๐ น.
ณ ห้องประชุมสุทธิพร จีระพันธุ์ ส.ป.ก. ถนนราชดำเนินนอก กรุงเทพฯ

.....

คณะกรรมการผู้เข้าร่วมประชุม

๑. นายสมปอง อินทร์ทอง	เลขาธิการ ส.ป.ก.	ประธานคณะกรรมการ
๒. นายพงษ์พิเชษฐ แก้วเอียน	หัวหน้าผู้ตรวจราชการ	คณะกรรมการ
๓. นายจรศักดิ์ ปานเพชร	ผู้อำนวยการสำนักกฎหมาย	คณะกรรมการ
๔. นางสาวประไพ งามเจริญ	นักวิชาการเงินและบัญชีชำนาญการ ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง	คณะกรรมการ
๕. นางสาวนิตา ธารถวิล	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักบริหารกองทุน	คณะกรรมการ
๖. นางสาวศิริรัตน์ โชติเลอศักดิ์	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักจัดการปฏิรูปที่ดิน	คณะกรรมการ
๗. นางสาวรุ่ง ตันติไวยพจน์	นักวิชาการแผนที่ภาพถ่ายชำนาญการ ผู้แทนผู้อำนวยการสำนักจัดการแผนที่และ สารบบที่ดิน	คณะกรรมการ
๘. นายเจริญชัย พรธนาภพ	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี	คณะกรรมการ
๙. นายสมเกียรติ ขมิณวิสัย	ผู้แทนผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ	คณะกรรมการ
๑๐. นายภาชน์ จารุณมิก	ผู้อำนวยการกองการเจ้าหน้าที่	คณะกรรมการ
๑๑. นางดารณี ชนะชนม์	ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงาน	คณะกรรมการ และเลขานุการ
๑๒. นางอาทิตย์ยา พองพรหม	ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนาการปฏิรูปที่ดิน	คณะกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑๓. นางสุนทรี ศักดิ์ประชาวุฒิ	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ	คณะกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔. นางสาวเกียร เม้าทอง	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน	คณะกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการผู้ไม่เข้าร่วมประชุม

๑. นายเอนก อารัมมาศ	ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดที่ดิน	ติตราชการ
๒. นางสาวอัจฉรา วัฒนะเจริญ	ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารเงินกองทุน การปฏิรูปที่ดิน	ติตราชการ
๓. นางบุญธิชา ชมชื่น	ผู้เชี่ยวชาญด้านการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน ในเขตปฏิรูปที่ดิน	ติตราชการ

/คณะกรรมการ...

คณะกรรมการตรวจผลงานวิชาการ

๑. นายวีระชัย นาควิบูลย์วงศ์
๒. นายฉลอง มณีโชติ
๓. นางสาวเมตตา คุณูปถัมภ์

ที่ปรึกษา ส.ป.ก.

รองเลขาธิการ ส.ป.ก.

ปฏิรูปที่ดินจังหวัดกำแพงเพชร

ผู้เข้าร่วมประชุม

- ๑) นางสาวณัฐชานันท์ อภิวัฒน์ธนิกุล
- ๒) นางสาวสุกัญญา แสนศาลา
- ๓) นางสาวธनिया ปฐมสุบรรณกุล
- ๔) นางสาวอารีวรรณ ช่างตระกูล
- ๕) นางสาวธีระดา นิลไชย
- ๖) นางสาวอนุสรณ์ มุลป้อม
- ๗) นางสาวกานดา ศากยะโรจน์
- ๘) นางสาว มาลากุล ณ อยุธยา
- ๙) นายธิตินันท์ ศรีภมร
- ๑๐) นายทรงวุฒิ ม่วงเจริญ
- ๑๑) นายณกมล มนต์รี
- ๑๒) นางณัฐพร ดาวแจ้ง
- ๑๓) นางสาวฉันทชนก กำปันทอง
- ๑๔) นางสาวจุฑาสินี ขำวิไล
- ๑๕) นางสาวโชติวรรณ พัฒนจันทร์
- ๑๖) นางสาววิมลมาศ โอสธเสน
- ๑๗) นางสาวพนิดา อ่ำแจ่ม
- ๑๘) นายภวัต ชื่นนอก
- ๑๙) นายสุพัฒน์ มุลพฤษ
- ๒๐) นางณานิศา ธนนำชัยมา
- ๒๑) นางณิชากรีย์ เพิ่มพิพัฒน์
- ๒๒) นางสาวอัมพร แซ่หว่อ
- ๒๓) นางสาวกนกกรัศ จินตนาสมบัติ
- ๒๔) นางสาวสุกัญญา ลาภหลาย
- ๒๕) นางสาวสิริจิตรา ฤกษ์บ้าย
- ๒๖) นางสาวนภาพรณ ภูแก้ว
- ๒๗) นางสาวจิราพร ช่อทองดี
- ๒๘) นายพันธิตร จำปาพันธุ์

นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ

เจ้าพนักงานสถิติชำนาญงาน

เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน

พนักงานจ้างเหมาบริการด้านวิจัยและพัฒนากฎหมายปฏิรูปที่ดิน

พนักงานจ้างเหมาบริการด้านวิจัยและพัฒนากฎหมายปฏิรูปที่ดิน

นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ

นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ

วิศวกรการเกษตรปฏิบัติการ

นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ

นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ

นิติกรชำนาญการ

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ

จ้างเหมาบริการด้านธุรการ

จ้างเหมาบริการ

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ

จ้างเหมาบริการ

นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ

เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน

เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน

นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ

เริ่มประชุมเวลา ๑๓.๐๐ น.

ระเบียบวาระที่ ๑ เรื่องที่ประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ

การประชุมคณะกรรมการวิชาการ ครั้งนี้ เป็นการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๖๐

มติที่ประชุม

รับทราบ

ระเบียบวาระที่ ๒

เรื่องรับรองรายงานการประชุมคณะกรรมการวิชาการ

ครั้งที่ ๓/๒๕๕๙ วันพุธที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

ประธานคณะกรรมการ แจ้งที่ประชุม หากมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมหรือมีการแก้ไขแจ้งได้ที่

ฝ่ายเลขานุการ

มติที่ประชุม

รับรองรายงานการประชุม

ระเบียบวาระที่ ๓

เรื่องเพื่อทราบ

-

ไม่มี-

ระเบียบวาระที่ ๔

เรื่องเพื่อพิจารณา

เรื่องที่ ๔.๑

เพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นรายงานความก้าวหน้า จำนวน ๒ เรื่อง

๔.๑.๑ ประเภทเอกสารวิชาการ ๑ เรื่อง

๑. การศึกษาแนวทางการกำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

โดย นางสาวจุฑาสินี ขาววิไล

นักวิชาการปฏิบัติการที่ดินชำนาญการพิเศษ

สำนักบริหารกองทุน

วัตถุประสงค์การศึกษา

๑) เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ และวิธีการกำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่นำมาใช้เรียกเก็บจากเกษตรกรผู้เช่าที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน

๒) เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ และวิธีการกำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่นำมาใช้เรียกเก็บจากสถาบันเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ตามนโยบายการจัดที่ดินของรัฐบาล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้รับเอกสารวิชาการไว้ใช้ประโยชน์เพื่อเป็นฐานข้อมูลอ้างอิงในการติดตามประเมินผล ปรับปรุงการดำเนินงานด้านการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

๒) เจ้าหน้าที่ และผู้สนใจ สามารถนำมาใช้ศึกษาหาความรู้และเพิ่มพูนประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

ขอบเขตของการศึกษา

หลักเกณฑ์ รูปแบบ และวิธีการกำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ระยะเวลาดำเนินงาน

มีนาคม – ธันวาคม ๒๕๕๙

วิธีการศึกษา

๑) การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการรวบรวมเอกสารของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ข้อมูลการเพาะปลูกทางการเกษตรของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เอกสารเผยแพร่ของหน่วยงานอื่น และข้อมูลจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

๒) การวิเคราะห์ข้อมูล

(๑) เชิงคุณภาพ ใช้วิธีการจัดหมวดหมู่ ตรวจสอบ พรรณนาความ เปรียบเทียบและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในประเด็นต่างๆ

(๒) เชิงปริมาณ ใช้วิธีการวิเคราะห์รายได้ และค่าใช้จ่ายทางการเกษตร และสถิติพื้นฐาน

ได้แก่ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ร้อยละ ค่ามัธยฐาน และค่าเฉลี่ย

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการกำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรณีเกษตรกร และสถาบันเกษตรกร โดยการจำแนกออก ๓ ส่วน ได้แก่ ๑) การเปรียบเทียบอัตราค่าเช่าที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และหน่วยงานอื่น เพื่อให้ทราบว่าอัตราค่าเช่า ที่ดินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่กำหนดขึ้นเป็นอัตรา ที่สูง หรือต่ำกว่าหน่วยงานอื่นที่มีการ ให้เช่าที่ดินในลักษณะเดียวกัน มาก หรือน้อยเพียงใด ๒) ผลกระทบต่อผู้เช่าที่ดิน เพื่อศึกษาว่าอัตราค่าเช่าที่ดิน ที่กำหนดขึ้นมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้เช่าที่ดินอย่างไรบ้าง และ ๓) ผลกระทบต่อผู้ให้เช่าที่ดิน ซึ่งสำนักงานการ ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในฐานะให้เช่าที่ดิน และเป็นผู้กำหนดนโยบายได้รับผลกระทบอย่างไรบ้างจากการ กำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินครั้งนี้

สำหรับ ผลที่เกิดจากการศึกษาแนวทางกำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มี ๒ แนวทาง คือ ๑) การกำหนดอัตราค่าเช่าที่ดิน โดยใช้เกณฑ์อิงราคาที่ดิน และ ๒) เกณฑ์อิงผลผลิต หรือรายได้ ที่เกิดจากที่ดินแปลงที่ให้เช่านั้น โดยกำหนดเป็นจำนวนเงินคงที่ หรือคิดเป็นสัดส่วน ซึ่งในการพิจารณาเลือกนำ หลักเกณฑ์ใดมาใช้ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมที่จะนำไปปฏิบัติในช่วงระยะเวลานั้นๆ หมายถึงผู้ให้เช่า และผู้ เช่าที่ดินทั้งสองฝ่ายสามารถยอมรับค่าเช่าที่ดิน ที่เกิดจากการคำนวณโดยใช้เกณฑ์ที่เลือกได้ รวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้ ปฏิบัติสะดวกไม่ยุ่งยากในการเรียกเก็บค่าเช่าที่ดินเช่นเดียวกันกับการกำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินของสำนักงานการ ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจากเดิมใช้เกณฑ์อิงราคาที่ดินโดยกำหนดเป็นร้อยละของราคาที่ดินที่จัดซื้อ กล่าวได้ว่า มีความเหมาะสมในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาในขณะที่ราคาที่ดินที่จัดซื้อไม่สูงมากนัก ผู้เช่าที่ดินสามารถชำระค่า เช่าที่ดินและสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมสามารถจัดเก็บนำรายได้ส่งเข้ากองทุนการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม แต่เมื่อราคาที่ดินที่นำมาใช้ เป็นเกณฑ์การคำนวณค่าเช่าที่ดินปรับตัวสูงขึ้นเรื่อยๆ หากยังยึดถือ หลักเกณฑ์เดิมจะไม่สามารถนำมาใช้กับผู้เช่า ที่ดินรายใหม่ในที่ดินที่จัดซื้อมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๒ และยังไม่ได้นำมา จัดสรรให้เกษตรกร เนื่องจากราคาที่ดินที่จัดซื้อค่อนข้างสูง การคำนวณค่าเช่าที่ดินโดยคิดเป็นร้อยละของราคา ที่ดินจึงสูงตามไปด้วย คิดเป็นจำนวนเงินค่าเช่า ที่ดินที่สูงกว่าค่าเช่าที่ดินในบริเวณข้างเคียงมาก จึงมีความ จำเป็นต้องทบทวนเกณฑ์การคำนวณและกำหนดขึ้นใหม่ซึ่งพบว่าเกณฑ์การคำนวณใหม่ กำหนดเป็นจำนวนเงิน คงที่ลักษณะบันได ๑๑ ขั้น โดยอิงช่วงระดับราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินของกรมธนารักษ์และปรับเพิ่มขึ้นทุก ๔ ปี มีผลกระทบต่อผู้เช่าที่ดินเดิมเกือบทุกราย ทั้งผู้ที่จะต้องจ่ายค่าเช่าที่ดินเพิ่มขึ้นและลดลง หากแต่ค่าเช่า ที่ดินที่ลดลงคิดเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าค่าเช่าที่ดินที่เพิ่มขึ้น จึงทำให้ประมาณการค่าเช่าที่ดินต่อปีลดลงถึง ๑ ใน ๔ ของค่าเช่าที่ดินตามเกณฑ์เดิม

ในขณะเดียวกันเป็นตัวเร่งให้ผู้ที่จะต้องชำระค่าที่ดินเพิ่มขึ้นขอปรับเปลี่ยนสิทธิเป็นผู้เช่าซื้อ ที่ดิน เพราะมูลค่าเช่าซื้อที่ดินยังคงใช้เท่ากับราคาที่ดินที่จัดซื้อ ประกอบกับระเบียบคณะกรรมการการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการเช่าซื้อที่ดิน ได้ปรับปรุงใหม่กำหนดระยะเวลาเช่าซื้อ เพิ่มขึ้นจากเดิมสูงสุด ๑๕ ปี เป็น ๒๕ ปี และลดอัตราดอกเบี้ยค่าเช่าซื้อที่ดินจากร้อยละ ๔ ต่อปีคงเหลือร้อยละ ๑ ต่อปี สำหรับการจัดที่ดินให้ผู้เช่าที่ดินรายใหม่ได้เริ่มมีการนำที่ดินที่จัดซื้อไว้แล้วทยอยออกมาดำเนินการในปี ๒๕๕๘ จึงถือได้ว่าเป็นอัตราค่าเช่าที่ดินที่ผู้เช่าที่ดินยอมรับได้ และสนับสนุนงานการจัดที่ดินของสำนักงานการ ปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม ถึงแม้ว่ารายได้ของกองทุน นปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอาจจะลดลงบ้างใน ระยะแรกแต่คาดว่าจะสามารถชดเชยได้จากการนำที่ดินที่จัดซื้อไว้แล้วออกมาจัดให้เกษตรกรเช่าทำการเกษตร เพิ่มมากยิ่งขึ้น

/สรุปผล...

สรุปผล

การกำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรณีเกษตรกร ได้เปลี่ยนจากหลักเกณฑ์การคำนวณสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ ๓ ของราคาที่ดินที่จัดซื้อโดยเฉลี่ย มาใช้เกณฑ์กำหนดจำนวนเงินต่อไร่คงที่ลักษณะขั้นบันได๑๑ ขึ้นตามช่วงระดับราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินของกรมธนารักษ์และให้ปรับเพิ่มขึ้นทุกปี

การกำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรณีสถาบันเกษตรกร ใช้หลักเกณฑ์เช่นเดียวกับกรณีเกษตรกร แต่ให้ใช้ราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดินหน่วยสุดท้ายของกรมธนารักษ์ สำหรับตำบลที่ตั้งที่ดินแปลงที่ให้เช่านั้น และหากเป็นการเช่าสำหรับกิจการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ให้ใช้อัตราค่าเช่าเท่ากับอัตราที่เรียกเก็บตามระเบียบปฏิบัติที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ผลกระทบ เกษตรกรผู้เช่าที่ดินได้รับผลกระทบเกือบทุกรายคิดเป็นร้อยละ ๙๙.๕๓ แยกเป็นผู้ที่มีอัตราค่าเช่าที่ดินเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๕๓.๓๕ และลดลงคิดเป็นร้อยละ ๔๖.๑๘ ของผู้เช่าที่ดินทั้งหมด แต่เมื่อคิดเป็นจำนวนเงินค่าเช่าที่ดินต่อปีแล้วลดลงร้อยละ ๒๕.๘๗ ของค่าเช่าที่ดินตามอัตราเดิม สำหรับสถาบันเกษตรกรได้รับยกเว้นการจัดเก็บค่าเช่าที่ดินระยะเวลา ๓ ปีๆละ ๐.๓๑ ล้านบาท คิดเป็นเงิน ๐.๙๕ ล้านบาท

ข้อเสนอแนะ

๑) ผลจากการศึกษา

(๑) การเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์การปฏิบัติงานที่มีผลกระทบต่อบุคคล จำนวนมากจะต้องใช้ระยะเวลาประมาณ ๒-๓ ปี ในการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงาน การชี้แจงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ การสร้างความเข้าใจแก่บุคคลทั่วไป และผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจทำให้เสียประโยชน์ ซึ่งต้องมีวิธีการเยียวยาหรือทางเลือกให้พิจารณาตัดสินใจด้วย

(๒) การพัฒนาสิทธิการเช่าที่ดินไปสู่การเช่าซื้อที่ดิน ควรมุ่งเน้นกลุ่มที่ได้รับ บผลกระทบจากการปรับอัตราค่าเช่าที่ดินเพิ่มสูงขึ้น หากแต่ในทางปฏิบัติพบว่าเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดบางแห่งยังไม่กระตือรือร้นเท่าที่ควร ในขณะที่มีผู้ เช่าที่ดินแจ้งความประสงค์ขอเปลี่ยนสิทธิจำนวนมาก จึงเห็นควรกำหนดให้เป็นตัวชี้วัดการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เพื่อเร่งรัดการดำเนินงานด้านการพัฒนาสิทธิ

(๓) การพัฒนาสิทธิกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการปรับอัตราค่าเช่าที่ดินลดลงให้เป็นผู้เช่าซื้อที่ดิน ต้องชี้แจงสิทธิที่แตกต่างกันระหว่างผู้เช่าที่ดินและผู้เช่าซื้อที่ดิน ซึ่งจะได้รับกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของที่ดินเมื่อชำระค่าเช่าซื้อที่ดินครบถ้วนแล้ว แต่อย่างไรก็ตามราคาที่ดินในปัจจุบันปรับตัวสูงขึ้นมากเมื่อเปรียบเทียบกับราคาที่ดินที่จัดซื้อในอดีต จึงอาจใช้เป็นตัวเร่งให้เกิดการตัดสินใจเปลี่ยนสิทธิได้ ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนมูลค่าเช่าซื้อที่ดินจากเดิมเท่ากับราคาจัดซื้อที่ดิน เป็นให้เท่ากับราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน เป็นต้น และในกรณีรายที่มีหนี้ค่าเช่าที่ดินค้างชำระ ให้เร่งรัดจัดเก็บหนี้ค้างชำระให้ครบถ้วนก่อน เพระ ะตามระเบียบปฏิบัติต้องเป็นผู้เช่าที่ดินที่ไม่มีหนี้ค้างชำระ

๒) เชิงนโยบาย

(๑) เพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำจากวิธีปฏิบัติของหน่วยงาน ในระหว่างกลุ่มเกษตรกรผู้ได้รับการจัดที่ดินได้แก่ ผู้เช่าที่ดิน ผู้เช่าซื้อที่ดิน และผู้ได้รับการโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ในการเรียกเก็บเงินค่าเช่าที่ดิน ค่าเช่าซื้อที่ดิน และการจ่ายเงินรับซื้อคืนที่ ดินที่ได้โอนกรรมสิทธิ์ให้แก่ผู้ เช่าซื้อแล้ว ควรใช้เกณฑ์การคำนวณเช่นเดียวกัน เช่น การอิงราคาประเมินทุนทรัพย์ที่ดิน ราคาที่ดินที่จัดซื้อ หรือรายได้จากผลผลิต อย่างไรก็ดีอย่างหนึ่งให้เหมือนกัน

/ (๒) สำนักงาน...

(๒) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ควรกำหนดให้มีการสำรวจภาวะเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าและเป็นแหล่งอ้างอิงข้อมูลงานวิชาการด้านการปฏิรูปที่ดิน โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับรายได้และค่าใช้จ่ายทางการเกษตรของครัวเรือนเพื่อใช้ในการวางแผนงานด้านการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร

ที่ประชุมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้

ดร.วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ ที่ปรึกษา ส.ป.ก. ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า การศึกษาเรื่องอัตราค่าเช่าที่ดิน ส.ป.ก. นี้ เป็นเรื่องดี และจำเป็นที่ต้องเดินหน้าต่อ แต่ต้องทราบว่ามีวัตถุประสงค์อย่างไร ถ้าเพื่อเป็นเอกสารวิชาการประกอบความรู้ก็ถือว่าใช้ได้ แต่ถ้าเพื่อประเมินระดับผู้เช่าชาวนา เอกสารชิ้นนี้ถือว่ายังไม่ได้เป็นองค์ความรู้ใหม่ เป็นแต่เพียงการศึกษารวบรวมจากเอกสารเดิม (Document review) ดังนั้นจะต้องศึกษาเพิ่มเติมแล้วสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อใช้เป็นนโยบายต่อไป

เรื่องค่าเช่าที่ดินมีความสำคัญมาก ในสมัยก่อนที่เริ่มต้นกำหนดอัตราค่าเช่าร้อยละ ๓ เพราะในขณะนั้นมูลค่าที่ดินอยู่ที่เพียงไร่ละประมาณ ๒,๐๐๐ บาท จึงถือว่าเหมาะสม แต่ต่อมามูลค่าที่ดินสูงขึ้น การใช้อัตราค่าเช่าที่ดินร้อยละ ๓ จึงทำให้ค่าเช่าแพงมาก แต่ด้วย ส.ป.ก. ยังไม่มีเกณฑ์ที่แน่นอนจำเป็นต้องใช้หลักเกณฑ์ของหน่วยงานอื่นๆ ในปัจจุบันมีทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ Willing to pay ที่ทำให้ทราบมูลค่าของที่ดินโดยใช้หลักการถามคนที่ต้องการเช่าว่าพอใจที่จะเช่า ในอัตราเท่าไร แต่จะต้องอ้างอิงมูลค่าของที่ดินจากแหล่งอื่นด้วย ซึ่ง ส.ป.ก. เคยให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศึกษาในเรื่องนี้ อัตราอยู่ที่ร้อยละ ๖๐ ของราคาประเมินที่ดินของกรมธนารักษ์ ทั้งนี้ ที่มาของที่ดิน เช่น ที่ดินของรัฐ หรือที่ดินพระราชทาน ก็ทำให้มีเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่ต่างกันด้วย ดังนั้นผู้ศึกษาจึงควรวางกรอบทฤษฎีโดยใช้สถานการณ์ปัจจุบันไม่ต้องคำนึงถึงอดีต แล้วทดสอบความเป็นไปได้ของทฤษฎีในพื้นที่ เพื่อให้ได้งานวิชาการที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานของหน่วยงาน

เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม (ลธก. ส.ป.ก.) ประธานในที่ประชุม ได้ตั้งข้อสังเกตว่า สำหรับเรื่องนี้หลักคิด ๒ หลัก คือ ๑) การมองว่าที่ดินเป็นสินทรัพย์ หรือทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งการคิดค่าเช่าจะแตกต่างกัน หรืออาจจะรวม ๒ แบบเข้ากันได้เพราะจะมีส่วนสำคัญในการกำหนดเกณฑ์ ๒) การคิดค่าเช่าที่เป็นธรรมถือเป็นเรื่องยากมากเพราะเป็นนามธรรมจะต้องสื่อความหมายทั้งต่อผู้เช่าและผู้ให้เช่า ดังนั้นจึงอาจองค์ประกอบหลายๆ อย่างมารวมกัน เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดิน รายได้ ผลผลิต เป็นต้น และต้องระบุว่ามีข้อจำกัด หรือเงื่อนไขประการใดบ้าง เช่น ชนิดของพืชที่ปลูก ตลาด เป็นต้น

ดร.วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ ที่ปรึกษา ส.ป.ก. ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าเห็นด้วยกับประธานในที่ประชุม และยกตัวอย่างเพิ่มเติม เช่น ที่ดินในเมืองจะมีมูลค่าสูงหากมีการใช้ประโยชน์ในรูปของอาคารพาณิชย์ที่ได้ผลตอบแทนสูง ก็ต้องเก็บค่าเช่าสูงด้วย ในทางกลับกันถ้าเป็นที่เกษตรจะมีวิธีการอย่างไร ในการหาอัตราค่าเช่ากลางซึ่งอาจจะดูจากสภาพพื้นที่หรือผลผลิตต่างๆ จึงจะทำให้เกิดความเป็นธรรม

ลธก. ส.ป.ก. ประธานในที่ประชุม ได้ มอบหมาย กรรมการอ่าน ผลงาน ๒ ราย คือ ๑) ดร.วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ ที่ปรึกษา ส.ป.ก. และ ๒) ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี (จะดำเนินการมอบหมายให้มีผู้อ่านแทนก็ได้โดยให้อำนาจการพิจารณาเป็นของผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี)

มติที่ประชุม เห็นชอบ ให้ดำเนินการต่อไปโดยขอให้ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ ไปปรับปรุง

ประเภทเอกสารวิจัย ๑ เรื่อง

๑. โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การบริหารจัดการข้าวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

โดย นางสาวธนิยา ปฐมสุบรรณกุล นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ

นายพชร แสนหล้า	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
นายสมเจตน์ บัวดี	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
นางสาวสุกัญญา แสนศาลา	เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน
กองประสานงานโครงการพระราชดำริและโครงการพิเศษ	
นางสุนทรี ศักดิ์ประชาวุฒิ	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
นางสาวธีระดา นิลไชย	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
นายธิตินันท์ ศรีภมร	เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน
สำนักวิชาการและแผนงาน	

วัตถุประสงค์การศึกษา

- ๑) ศึกษาการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการข้าวตั้งแต่กระบวนการผลิต การบริหารจัดการสินค้าและการตลาด
- ๒) ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการเครื่องสีข้าว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑) ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการข้าวตั้งแต่การผลิต การบริหารจัดการสินค้า และการตลาด สำหรับใช้พัฒนาเกษตรกรเพื่อสร้างความยั่งยืนของชุมชน
- ๒) ได้รูปแบบในการพัฒนาเกษตรกรให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเครื่องสีข้าว สำหรับสนับสนุนเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษากลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนเครื่องสีข้าว ภายใต้โครงการขับเคลื่อนชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน ๖ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุโขทัย ขอนแก่น นครพนม ร้อยเอ็ด หนองบัวลำภู และจังหวัดอุบลราชธานี โดยศึกษาใน ๗ ประเด็น คือ

- ๑) สถานการณ์การผลิตข้าวในพื้นที่ก่อนดำเนินการวิจัย
- ๒) การพัฒนาระบบการผลิต
- ๓) การพัฒนาระบบการจัดการ
- ๔) การพัฒนาระบบการตลาด
- ๕) การมีส่วนร่วมของเกษตรกร
- ๖) แกนนำ /กลุ่ม /เครือข่าย
- ๗) การสนับสนุนจากแหล่งต่างๆ

ระยะเวลาการศึกษา

ระยะเวลาทำการวิจัยเป็น ๑ ปี ๗ เดือน (๑๙ เดือน) ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๕๘ ถึงเดือนมิถุนายน ๒๕๖๐

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ของกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนเครื่องสีข้าว ภายใต้โครงการขับเคลื่อนชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙

พื้นที่ศึกษา และกลุ่มเป้าหมาย

พื้นที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่ที่มีกลุ่มเกษตรกร หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดินภายใต้โครงการขับเคลื่อนชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙ ที่ได้รับการสนับสนุนเครื่องสีข้าว จำนวน ๖ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุโขทัย ขอนแก่น นครพนม ร้อยเอ็ด หนองบัวลำภู และจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑) กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ คณะกรรมการที่ทำหน้าที่บริหารจัดการเครื่องสีข้าวของกลุ่มจำนวน ๖ กลุ่ม ใน ๖ จังหวัด

๒) กลุ่มเป้าหมายรอง คือ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรกลุ่ม ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๖ กลุ่มๆ ละ ๕ คน รวมทั้งสิ้น ๓๐ คน

ผลการศึกษา

จากผลการดำเนินงานในปี ๒๕๕๙ จนถึงปัจจุบัน ทีมวิจัยได้ทำการศึกษาถึงสถานการณ์การผลิตข้าวในพื้นที่ก่อนดำเนินการวิจัย คือ ศึกษาด้านภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศ เพื่อศึกษาถึงสภาพดิน ปริมาณน้ำฝน ปริมาณแหล่งน้ำได้ดิน และความเหมาะสมของชนิดพืชกับสภาพพื้นที่ หลังจากนั้นมีการจัดเวทีประชุมชี้แจงโครงสร้างพื้นที่ให้แก่สุโขทัย ขอนแก่น หนองบัวลำภู ร้อยเอ็ด นครพนม และอุบลราชธานี ๑๓ จังหวัด เข้าร่วมโครงการจำนวน ๑๓ ราย

มีการเก็บข้อมูลปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อไร่ ฤดูกาลผลิต ๒๕๕๙ พบว่าจังหวัดสุโขทัยมีปริมาณผลผลิตเฉลี่ย ๓๒๑๑ กก./ไร่ หนองบัวลำภู ๑๕๓๖ กก./ไร่ อุบลราชธานี ๑๓๓๖ กก./ไร่ ขอนแก่น ๓๐๐๐ กก./ไร่ ร้อยเอ็ด ๒๘๘๘ กก./ไร่ และนครพนม ๒๕๙๓ กก./ไร่ ตามลำดับข้อมูลต้นทุนการผลิตข้าวของจังหวัดสุโขทัย ๖๓๖ บาท/ไร่ จังหวัดอุบลราชธานี ๑,๗๗๕ บาท/ไร่

เหตุผลที่ต้องการเครื่องสีข้าว คือ เพื่อนำมาแปรรูปข้าวโดยเฉพาะ เช่น ข้าวในกระป๋องแบบ GAP และอินทรีย์) โรงสีข้าวที่เกษตรกรนำไปสีมีระยะทางไกลคุณภาพในการสี ซึ่งที่ผ่านมาพบว่าปัญหาการสีแต่ละครั้งนั้นได้คุณภาพข้าวที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้บริโภคที่ซื้อข้าวสารไปไม่พึงพอใจ แต่หากกลุ่มมีเครื่องสีข้าวเองก็จะสามารถตรวจสอบได้ข้าวอย่างไร (๔) ต้องการเป็นชาวนาขายข้าวสาร เพราะจากประสบการณ์ที่ผ่านมาหากสามารถขายข้าวสารได้เองจะมีส่วนต่างหรือกำไรมากกว่า โดยกำไรที่เพิ่มขึ้นได้มาจากเดิมขายข้าวเปลือกได้ตันละ ๒๕๐๐ บาท แต่หากขายเป็นข้าวสารได้ตันละประมาณ ๒,๕๐๐ บาทกำไรจากการขายแกลบ รำ และปลาย การต้องการขยายแนวคิดเรื่องการจัดการข้าวด้วยตนเองสู่ชุมชนซึ่งจะทำให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน และการกตราคาจากโรงสีในกระบวนการรับซื้อข้าวโดยมีการหักราคาจากความชื้น พันธุ์ข้าวอื่นปน และเปอร์เซ็นต์ต้นข้าว

นอกจากนี้ ส.ป.ก. จังหวัดจัดซื้อครุภัณฑ์เครื่องสีข้าวตามระเบียบพัสดุ ซึ่งผลจากการจัดซื้อครุภัณฑ์ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วตามกำหนดระยะเวลา ปีงบประมาณ ๒๕๕๙ ซึ่งทางคณะผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการสีของเครื่องสีข้าว พร้อมทั้งใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาและเสนอแนะทางแก้ไขจังหวัด และในแต่ละด้าน คือ ด้านการจัดการ และด้านการตลาด เพื่อศึกษาสภาพปัญหา เพื่อนำไปสู่การวางแผน และกิจกรรมที่ดำเนินในปีงบประมาณ ๒๕๕๙ เป็นรายจังหวัดด้วย สำหรับการบริหารจัดการเครื่องสีข้าวจะมีวิธีการบริหารจัดการแบบกลุ่มกล่าวคือ มีประธานกลุ่มรองประธานกลุ่มเหรัญญิก ฝ่ายจัดการเกี่ยวกับเครื่องสี ฝ่ายการตลาดควบคุมการรับซื้อจำหน่าย มีการประชาสัมพันธ์แก่สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการ

การบริหารจัดการเครื่องสีข้าว การสีข้าวขาว จะไม่คิดค่าบริการ การสีข้าวกล้อง จะมีการเก็บค่าบริการ ๓ บาท/กิโลกรัมข้าวเปลือก และ การคัดเปอร์เซ็นต์ต้นข้าว มีการเก็บค่าบริการ ๓ บาท/กิโลกรัม

ที่ประชุมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้

เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สอกร. ส.ป.ก.) ประธานในที่ประชุม ได้ตั้งข้อซักถามว่า หัวข้อวิจัยเหมือนมีเรื่องเดียว แต่พอเข้าไปดูข้างใน มี ๒ เรื่อง คือ เรื่องกระบวนการมีส่วนร่วม และเรื่องสีข้าว ยังดูไม่ออกว่าเรื่องที่จะทำมาเป็นรูปแบบใด อยากทราบว่าผู้วิจัย จะนำมาศึกษาอย่างไร และ

นำไปใช้อย่างไร ส่วนเรื่องของโรงสีข้าวที่มีความชัดเจนค่อนข้างมากทำให้สามารถที่จะศึกษาลงลึกไปได้เรื่อยๆ จนถึงกระบวนการของโรงสีข้าว (การจัดการตั้งแต่เริ่มจนถึงจำหน่ายผลผลิต) แต่ประเด็นการมีส่วนร่วมยังไม่เห็นว่ามีส่วนร่วมจะอยู่ตรงจุดไหน

ผู้วิจัยได้ตอบข้อซักถามว่าเครื่องสีเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยในเรื่องของการบริหารจัดการไม่ว่าจะเป็นการจัดการผลผลิต หรือการจัดการตลาด จะมองตรงจุดที่ว่าข้าวหากจะสีให้ดีต้องเลือกคุณภาพข้าวก่อนตั้งแต่แรก และข้าวที่จะผลิตให้ได้คุณภาพ เราจะต้องทำกระบวนการผลิตอย่างไร ในเรื่องกระบวนการผลิตจะสามารถตอบในเรื่องของต้นทุนการผลิตด้วย การมีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์สภาพพื้นที่ของชาวบ้านเรื่องสี และเรื่องการตลาด ต้องมีการกำหนดแผนร่วมกัน

เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สอกร. ส.ป.ก.) ประธานในที่ประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะว่าเครื่องสีข้าวจะมีกระบวนการผลิตและกระบวนการตลาดในนั้น เพียงแต่ต้องมีการทำไฮไลต์ในเรื่องนี้ให้มีความสำคัญ และตั้งข้อซักถามต่อไปว่าตัวแบบการมีส่วนร่วมคืออะไร? ซึ่งผู้วิจัยได้ตอบข้อซักถามว่าจะดูในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนว่ามีการเกิดขึ้นทุกขั้นตอนหรือไม่ หรือว่ามีการเกิดขึ้นแค่เพียงบางส่วน

เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สอกร. ส.ป.ก.) ประธานในที่ประชุมได้ให้ข้อคิดเห็นว่า “การมีส่วนร่วม” มีข้อมูลที่เหมาะสมควร ผู้วิจัยอาจต้องไปศึกษาข้อมูลโครงสร้างของกลุ่ม (มีทั้งแนวตั้ง และแนวนอน) ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (เชิงสังคม) ดูว่าการแบ่งหน้าที่ หรือการเชื่อมโยงในการปฏิบัติมีส่วนร่วมอย่างไร หรืออาจจะมีความมากกว่านี้ก็ได้ถ้าเราจะนำไปคิดเพิ่มขึ้นเพื่อที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วม

ดร.วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ ที่ปรึกษา ส.ป.ก. ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ข้อเสนอแนะคล้ายท่าน สอกร. ส.ป.ก. เพราะ Focus ของเรื่องมีการกระจายออกไปจริงๆ โจทย์คือเรื่องเครื่องสี ถ้าจะศึกษาในเรื่องการมีส่วนร่วมควรศึกษาในเรื่องการบริหารจัดการในเรื่องของการแปรรูปต่อ และต้องกลับไปดูในเรื่องของเมล็ดพันธุ์ และเครื่องสีนี้เป็นเครื่องมือที่มีการบริหารงานโดยกลุ่ม จำเป็นต้องให้กลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแปรรูปของเขา มีปัญหาตั้งแต่ตัวเท คณิต และ Main Frame เป็นอย่างไร ต้องศึกษาข้อมูลให้มากไม่เช่นนั้นจะทำให้กระบวนการในการศึกษาตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ส่วนปลายน้ำนั้นเป็นไปได้อย่าง

เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สอกร. ส.ป.ก.) ประธานในที่ประชุมได้ให้ข้อคิดเห็นว่า เห็นด้วยกับ ดร.วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ ที่ปรึกษา ส.ป.ก. หากจะ Focus ไปที่ประเด็นเรื่องสีข้าว ให้ทางผู้วิจัยทำต่อ และฝากสำหรับบุคคลอื่นหากจะทำให้ทำเป็นเรื่องๆ ไป ประเด็นในการศึกษาไม่ควรกว้างมากนัก พร้อมทั้งได้มอบหมายกรรมการอ่านผลงานชิ้นนี้ ๓ ราย คือ ๑) นายฉลอง มณีโชติ รองเลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สอกร. ส.ป.ก.) ๒) นายวิสุทธิ์ เลิศไกร วิศวกรการเกษตรชำนาญการ สำนักพัฒนาพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน และ ๓) ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี

มติที่ประชุม เห็นชอบให้ดำเนินการต่อไป โดยขอให้ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ ไปปรับปรุงผลงาน

เรื่องที่ ๔.๒ เพื่อพิจารณาเห็นชอบให้เป็นเอกสารวิชาการของ ส.ป.ก. ดังนี้

๔.๒.๑ ประเภทเอกสารวิชาการ ๒ เรื่อง

๑) คู่มือ จัดทำผลงานเพื่อเสนอขอรับการประเมินเพื่อเลื่อนขั้นแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในระดับที่สูงขึ้น (ประเภทวิชาการระดับชำนาญการ)

โดย

กองการเจ้าหน้าที่

/คู่มือ...

คู่มือการจัดทำผลงานเพื่อเสนอขอรับการประเมินเพื่อเลื่อนขั้นแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในระดับที่สูงขึ้น (ประเภทวิชาการ ระดับชำนาญการ) เพื่อให้การดำเนินการในเรื่องการประเมินบุคลากรของ ส.ป.ก. สามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้องรวดเร็ว ชัดเจน และมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นมาตรฐานเดียวกัน ให้กับผู้อยู่รับการประเมิน และผู้ปฏิบัติงาน

กองการเจ้าหน้าที่ กลุ่มบริหารผลการปฏิบัติงานและค่าตอบแทนจึงได้ทำการศึกษา วิเคราะห์ กฎระเบียบ และหนังสือเวียนที่เกี่ยวข้อง และจัดทำคู่มือการจัดทำผลงานเพื่อเสนอขอรับการประเมินเพื่อเลื่อนขั้นแต่งตั้ง ให้ดำรงตำแหน่งในระดับที่สูงขึ้น ประเภทวิชาการ ระดับชำนาญการ มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

(๑) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ารับการคัดเลือก ได้แก่ คุณสมบัติการศึกษา คุณสมบัติในเรื่องเกี่ยวกับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพของสายงานต่างๆ การดำรงตำแหน่งในสายงานที่จะแต่งตั้ง หรือได้ปฏิบัติในสายงานที่แต่งตั้งมาแล้วไม่น้อยกว่า ๑ ปี ระยะเวลาขั้นต่ำในการดำรงตำแหน่ง หรือเคยดำรงตำแหน่งในสายงาน

(๒) หลักเกณฑ์ และวิธีการพิจารณาคัดเลือก ประกอบด้วย ๑) ประกาศรายชื่อข้าราชการที่มีคุณสมบัติครบ ทาง web – site ของ ส.ป.ก. หัวข้อ “ประเมินเลื่อนระดับชำนาญงาน และชำนาญการ ” ๒) ตรวจสอบคุณสมบัติของบุคคล โดยกองการเจ้าหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบ ๓) พิจารณาคุณลักษณะของบุคคล โดยมีผู้บังคับบัญชาชั้นต้นเป็นผู้ประเมิน และผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไป ๑ ระดับ เป็นผู้ให้ความเห็น สำหรับผลการประเมิน ผู้บังคับบัญชาทั้ง ๒ ระดับ ประเมิน “ผ่าน” ได้คะแนนรวมไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๖๐ หากความเห็นชอบของผู้บังคับบัญชา ทั้ง ๒ ระดับแตกต่างกัน ให้นำเสนอผู้มีอำนาจสั่งบรรจุตามมาตรา ๕๗ พิจารณาให้ความเห็น

เอกสารประกอบการคัดเลือก ประกอบด้วย ๒ ประเภท คือ ผลงานที่เป็นผลการดำเนินงานที่ผ่านมา กับข้อเสนอแนวคิด/วิธีการเพื่อพัฒนางาน หรือปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หลังจากนั้นจะมีการประกาศรายชื่อผู้ได้รับการคัดเลือก (กำหนดให้มีการพักท้วงภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันประกาศ) วินิจฉัยกรณี ปัญหาเกี่ยวกับคุณสมบัติของบุคคลในเรื่องระยะเวลา ให้เสนอ...(อ.ก.พ.กรม หรือ คณะกรรมการคัดเลือกบุคคลในสายงานที่จะประเมิน หรือสายงานที่เกี่ยวข้อง) กรณี มีผู้ทักท้วงการคัดเลือกบุคคลนั้น ให้รายงานผู้มีอำนาจสั่งบรรจุตามมาตรา ๕๗

(๓) หลักเกณฑ์ และวิธีการประเมินผลงานของบุคคลโดย อ .ก.พ.ส.ป.ก. ซึ่งแต่งตั้งตามสายงานของตำแหน่งที่จะประเมิน จำนวน ๑๓ คณะ วาระการดำรงตำแหน่งไม่เกิน ๒ ปี ผลงานที่ส่งประเมิน ประกอบด้วย ผลงานที่เป็นผลการดำเนินงานที่ผ่านมา จำนวนอย่างน้อย ๑ เรื่อง ข้อเสนอแนวความคิดฯ จำนวนอย่างน้อย ๑ เรื่อง รูปแบบการนำเสนอผลงาน ตามหนังสือสำนักงาน ก.พ. ที่ นร ๑๐๐๖/ว ๑๐ ลงวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๘ (กรณีการแต่งตั้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อผ่านการพิจารณาคัดเลือกบุคคล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แล้วให้แต่งตั้งได้เลย โดยไม่ต้องจัดทำผลงาน)

(๔) ขั้นตอนการประเมินผลงาน กองการเจ้าหน้าที่สำรวจข้อมูล /แจ้งรายชื่อผู้มีคุณสมบัติขอรับการประเมิน (แจ้งรายชื่อ ผู้มีคุณสมบัติครบถ้วน / Download แบบฟอร์มเอกสารหมายเลข ๑ – ๓ และคู่มือการจัดทำเอกสารวิชาการ บนหน้า website ส.ป.ก. รับคู่มือการจัดทำผลงานฯ (ฉบับย่อ) ที่ กปค. กกจ. / e – mail)

(๕) เงื่อนไขของผลงานที่จะนำมาเสนอเพื่อเลื่อนขั้นแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในระดับที่สูงขึ้น ประเภทวิชาการ ระดับชำนาญการ จะต้องเป็นผลงานที่จัดทำขึ้น ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งในระดับที่ต่ำกว่าระดับที่จะขอประเมิน ๑ ระดับ เว้นแต่คณะ กรรมการประเมินผลงาน จะกำหนดเป็นอย่างอื่น แต่อย่างน้อยจะต้องมีผลงานที่ต่ำกว่า ๑ ระดับอยู่ด้วย นอกจากนี้ไม่ใช่เป็นผลงานวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเพื่อขอรับปริญญา หรือประกาศนียบัตร หรือเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม กรณีที่เป็นผลงานร่วมกันของบุคคลหลายคน จะต้องแสดงให้เห็นว่าผู้เสนอผลงานประเมินได้มีส่วนร่วม ในการจัดทำ หรือผลิตผลงานในส่วนใด หรือเป็นสัดส่วนเท่าใด และมีคำรับรองจากผู้มีส่วนร่วมในผลงานนั้น และจากผู้บังคับบัญชาด้วย

ผลงานที่นำมาใช้ประเมินเพื่อเลื่อนขึ้นแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในระดับที่ สูงขึ้นแล้ว จะนำมาเสนอให้ประเมินเพื่อเลื่อนขึ้นแต่งตั้งในระดับที่สูงขึ้นอีกไม่ได้ แนวคิดเพื่อการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ต้องเป็นแนวคิดที่จะพัฒนางานในตำแหน่งที่จะได้รับการแต่งตั้ง และมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของระยะเวลาของการดำเนินงานไว้ด้วย จากการเขียนผลงานที่ขอประเมินจะต้องเกี่ยวข้องกับตำแหน่งที่ขอประเมิน และจำนวนผลงาน และข้อเสนอแนวคิดเพื่อพัฒนางานให้ส่งตามจำนวนที่คณะกรรมการประเมินผลงานในแต่ละสายงานจะกำหนด

(๖) ประเภทผลงาน และรูปแบบการนำเสนอผลงานเพื่อเลื่อนขึ้นแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในระดับที่สูงขึ้น ประเภทวิชาการ ระดับชำนาญการ

(๖.๑) ผลสำเร็จของงานที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งในระดับที่ต่ำกว่าระดับที่จะขอประเมิน ๑ ระดับ

(๖.๒) คู่มือการปฏิบัติงาน และเอกสารเผยแพร่ ส .ป.ก. ที่จัดทำขึ้นระหว่างที่ดำรงตำแหน่งในระดับที่ต่ำกว่าระดับที่จะขอประเมิน ๑ ระดับ มีเงื่อนไขของเอกสาร คือ ๑) คู่มือปฏิบัติงาน ต้องได้รับความเห็นชอบอย่างเป็นทางการจากผู้บังคับบัญชา ระดับสำนัก/ กอง/ ศูนย์/ กลุ่ม / ส.ป.ก. จังหวัด และผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไป ๑ ระดับ อนุมัติให้เผยแพร่ นำไปใช้ปฏิบัติโดยทั่วกัน ทั้งนี้ คู่มือที่นำมาเสนอจะต้องมีรูปแบบ และองค์ประกอบ เทียบเท่าเอกสารปฏิรูปที่ดิน (Land Reform Paper) ๒) เอกสารเผยแพร่ ส.ป.ก. ต้องผ่านขั้นตอนการจัดทำเอกสารและได้รับอนุมัติเลขที่เอกสารเผยแพร่อย่างถูกต้องครบถ้วน จากกลุ่มประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ สำนักบริหารกลาง ๓) เอกสารวิชาการของ ส .ป.ก. ที่จัดทำขึ้นระหว่างที่ดำรงตำแหน่งในระดับที่ต่ำกว่าระดับที่จะขอประเมิน ๑ ระดับ ซึ่งเอกสารวิชาการของ ส .ป.ก. ดังกล่าวจะต้องผ่านขั้นตอนการจัดทำเอกสาร และได้รับอนุมัติเลขทะเบียนเอกสารอย่างถูกต้องครบถ้วน สำนัก วิชาการและแผนงาน ทั้งนี้ เอกสารวิชาการของ ส .ป.ก. ประกอบด้วย ๓ ประเภท ได้แก่ เอกสารวิจัย (Research Report) เอกสารวิชาการ (Staff Paper) และเอกสารปฏิรูปที่ดิน (Land Reform Paper)

ที่ประชุมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้

นางสาวเมตตา คุโณปถัมภ์ ปฏิรูปที่ดินจังหวัดกำแพงเพชร ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ผู้วิจัยได้ดำเนินการปรับแก้ตามที่ผู้อ่านได้ Comment แล้ว แต่ยังมีบางจุดที่พิมพ์ตกหลายแห่ง อยากให้ใส่ตัวอย่างให้ชัดเจน

เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ลธก. ส.ป.ก.) ประธานในที่ประชุมได้ตั้งข้อซักถามว่า จากหลักเกณฑ์ทั้งหมดผู้วิจัยเห็นปัญหาแล้วนำมาเรียบเรียงใหม่ทั้งหมด หรือเอาของเดิมมาปรับปรุงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้ตอบข้อซักถามดังกล่าวว่านำเอาระเบียบมาศึกษา ตัดเฉพาะระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปรับชำนาญการมาเรียบเรียง ปรับปรุง

นายภาณุ จารุภุมมิก ผู้อำนวย การกองการเจ้าหน้าที่ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ในฐานะที่เป็นผู้อำนวย การกองการเจ้าหน้าที่สนับสนุนเอกสารนี้ และในฐานะที่เป็นผู้อ่านเห็นว่าได้ทำการปรับปรุงแล้ว คู่มือนี้คิดว่าไม่จำเป็นต้องแคะระดับชำนาญการ แต่ควรเป็นชำนาญการและชำนาญการพิเศษ เพราะใช้ ว . ตัวเดียวกัน (ว ๑๐/๔๘)

ดร.วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ ที่ปรึกษา ส .ป.ก. ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า เห็นด้วยกับการจำแนกหมวดหมู่ และปรับระดับให้สูงขึ้น ระดับชำนาญการและระดับชำนาญการพิเศษมีบางส่วนใกล้เคียงกัน แต่ต้องแยกแยะและเปรียบเทียบให้เห็นก่อนที่จะมีการจัดหมวดหมู่ นำเอากระบวนการ ขั้นตอน มาอยู่ด้านหน้า และทำ Check list คู่กัน ในขั้นตอนสาระสำคัญโดยคู่กับกระบวนการในหน้า ๖ ผู้ใช้จะได้เห็นง่าย เร็ว ไม่ต้องอ่านทั้งเล่ม

/นายพงษ์พิเชษฐ...

นายพงษ์พิเชษฐ แก้วเอี่ยม หัวหน้าผู้ตรวจราชการกรม (ส.ป.ก.) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า กองการเจ้าหน้าที่มีเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบทำเรื่องขานาญการพิเศษอยู่แล้ว คือ กลุ่มสรรหา บรรจุ แต่งตั้ง (กสต.) ส่วนเรื่องขานาญการ ผู้รับผิดชอบ คือ กลุ่มบริหารผลการปฏิบัติราชการและค่าตอบแทน ดังนั้น การจัดทำคู่มือทั้ง ๒ กลุ่มต้องมีความเห็นร่วมกัน สอดคล้องต้องกันด้วยก่อน

มติที่ประชุม เห็นชอบ อนุมัติให้เป็นเอกสารวิชาการ

๒) สถานการณ์การถือครองที่ดิน และสาเหตุการสูญเสียที่ดินทำกินของเกษตรกรรายย่อยในประเทศไทย

โดย

นางอาทิตยา พองพรหม

นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ

สำนักวิชาการและแผนงาน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑) เพื่อศึกษาระบบกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน สถานการณ์การถือครองที่ดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย

๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการถือครองที่ดิน และวิเคราะห์สาเหตุการสูญเสียที่ดินของเกษตรกรรายย่อยในประเทศไทย

๓) เพื่อศึกษา และวิเคราะห์แนวทางในการแก้ไขปัญหาการไร้ที่ดินและการสูญเสียที่ดินทำกินโดยใช้หลักการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่เหมาะสม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ชุดข้อมูลด้านที่ดิน ระบบการถือครองที่ดิน สถานการณ์การถือครองและสภาพปัญหา เพื่อประกอบการวางแผน และการจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงงาน การปฏิรูปที่ดิน การแก้ไขปัญหาการถือครองที่ดิน และการวิจัยต่อยอดในประเด็นต่างๆ ด้านการถือครองที่ดินและการปฏิรูปที่ดิน รวมถึงเป็นแหล่งความรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไป

ขอบเขตการศึกษา

๑) ทฤษฎี แนวคิด และหลักการที่เกี่ยวข้องกับ ทรัพยากรที่ดิน ระบบการกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดิน และหลักการปฏิรูปที่ดิน

๒) สถานการณ์การถือครองที่ดินในประเทศไทย โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับ ประเภทของที่ดิน ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดิน ลักษณะการถือครองที่ดิน ขนาดการถือครอง โครงสร้างอายุผู้ถือครอง

๓) สถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินโดยเน้นศึกษาที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย

๔) สภาพปัญหาด้านการถือครองที่ดินในภาพรวมของประเทศ โดยในเนื้อหาหลักจะประกอบด้วยสภาพปัญหา และความรุนแรงของปัญหาเกี่ยวกับการถือครองที่ดิน

๕) สภาพปัญหา และสาเหตุของการสูญเสียที่ดินของเกษตรกรรายย่อยของประเทศไทย โดยเน้นศึกษาที่ดินเกษตรกรรม

๖) ความเป็นมา และการดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินในประเทศไทยตั้งแต่ปี ๒๕๑๘ รวมถึงสถานการณ์การถือครองที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

๗) วิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาการไร้ที่ดินและการสูญเสียที่ดินทำกินโดยใช้หลักการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่เหมาะสม

/ระยะเวลา...

ระยะเวลาการศึกษา

การศึกษานี้ใช้เวลาในการดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๘ – มิถุนายน ๒๕๕๙ รวม ๘ เดือน

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณจากข้อมูลทุติยภูมิแหล่งต่างๆ เช่น รายงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านที่ดิน เอกสารวิชาการ เอกสารวิจัย สถิติที่เกี่ยวข้องกับการถือครองที่ดิน และภาวะเศรษฐกิจ และสังคมครัวเรือนทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร สำมะโนการเกษตร รายงานข้อเสนอเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือปฏิรูปการจัดการที่ดินของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันวิชาการ สถาบันวิจัย และเครือข่ายภาคประชาชน

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล จากแหล่งต่างๆ แล้วจัดหมวดหมู่ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และเขียนอธิบายความ โดยใช้แผนผัง และตาราง หรือแผนภูมิต่างๆ ประกอบการอธิบาย

ผลการศึกษา

ผลการศึกษา พบว่า ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดิน โดยทั่วไปแบ่งเป็น 4 ประเภทหลัก คือ (1) กรรมสิทธิ์เอกชน (Private Property) (2) กรรมสิทธิ์ร่วม (Common Property) (3) กรรมสิทธิ์ที่รัฐเป็นเจ้าของ (State Property และ (4) กรรมสิทธิ์แบบเปิดกว้าง (Open Access) ส่วนรูปแบบการถือครองที่ดินสรุปได้ 3 กลุ่มหลัก คือ (1) ประชาชนเป็นผู้ถือครองเฉพาะราย แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ถือครองที่ดินของตนเองแบบปัจเจกและมีสิทธิในที่ดินเฉพาะรายตามชนิดของเอกสารสิทธิและ ประเภทกรรมสิทธิ์ของที่ดินนั้นๆ และการถือครองโดยปัจเจกแต่สิทธิในที่ดินเป็นของกลุ่มซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของสหกรณ์ที่เกิดจากการรวมตัวโดยสมัครใจเพื่อบริหารจัดการกิจกรรมการผลิต หรือที่เกี่ยวข้อง (Cooperative Farm) (2) ประชาชนเป็นผู้ถือครองร่วมกัน และใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่พลเมืองใช้ร่วมกัน ป่าชุมชน หนอง บึง ห้วย ฯลฯ (3) รัฐเป็นผู้ถือครองและใช้ประโยชน์ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ รัฐถือครองที่ดินที่เป็นเขตสงวนหวงห้ามเพื่อประโยชน์ของประเทศหรือที่ดินราชการใช้ประโยชน์ และรัฐถือครองแล้วประชาชนเป็นแรงงานในการผลิตบนที่ดิน คือ ระบบนารวม และระบบคอมมูน ทั้งนี้ โดยการปรับปรุงการถือครองที่ดินเพื่อการพัฒนาจะมี 3 แนวทางหลัก คือ การปรับปรุงด้านกรรมสิทธิ์ในที่ดินให้มีความมั่นคง การปรับปรุงด้านเทคนิค หรือพัฒนาความรู้และเทคโนโลยี และการปรับปรุงด้านการ ใช้ประโยชน์ในที่ดินซึ่งส่งผลถึงการสะสมทุน ซึ่งถือว่าสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย

ประเทศไทยมีพื้นที่รวมทั้งประเทศ 320.7 ล้านไร่ มีระบบกรรมสิทธิ์ที่ดิน 2 ระบบ คือ กรรมสิทธิ์ที่ดินเอกชน (Private Land) ภายใต้ประมวลกฎหมายที่ดินปัจจุบันมีพื้นที่ที่ดำเนินการแล้ว 128.01 ล้านไร่ และกรรมสิทธิ์ที่ดินรัฐ (State Land) ภายใต้กฎหมายที่ดินหลายฉบับ เช่น พ.ร.บ.การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 พ.ร.บ. จัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พ.ร.บ.ที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 เป็นต้น รวมพื้นที่ของรัฐและพื้นที่ที่ยังไม่ได้ดำเนินการอื่นๆ ประมาณ 193.69 ล้านไร่ ซึ่งระบบกรรมสิทธิ์ดังกล่าวนำไปสู่การมีสิทธิในที่ดินที่แตกต่างกันของผู้ถือครองโดยใช้เอกสารแสดงสิทธิเป็นหลักฐานเพื่อยืนยันสิทธินั้น โดยเอกสารแสดงสิทธิแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เอกสารแสดงกรรม สิทธิ์ ได้แก่

/โฉนดที่ดิน...

โฉนดที่ดิน และเอกสารแสดงสิทธิครอบครอง ได้แก่ น .ส.3ก ส.ค.1 ใบจอง ใบไต่สวน ใบเหี้ยบบ้าน .ค.3 ก. ส.น.5 ส.ป.ก.4-01 และ สทก.

จากเนื้อที่ทั้งหมดของประเทศ ถูกใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมมากที่สุด คือ 149.24 ล้านไร่ คิดเป็น ร้อยละ 46.54 ของเนื้อที่ทั้งหมด ลักษณะการถือครองที่ดิน พบว่าเกษตรกรมีที่ดินเป็นของตนเองรวม 71.64 ล้านไร่ หรือร้อยละ 48 ของที่ดินเกษตร ส่วนผู้ถือครองที่ทำการเกษตรในที่ดินผู้อื่นมีประมาณ 77.60 ล้านไร่ หรือร้อยละ 52 ของที่ดินเกษตร โดยในจำนวนนี้ เป็นพื้นที่ที่เกษตรกรทำกินฟรีร้อยละ 61.33 พื้นที่เช่าร้อยละ 38.05 นอกจากนี้ พบว่าเกษตรกรมีการเช่าที่ดินจำนวนเพิ่มขึ้นประมาณ 14.09 ล้านไร่ ในช่วง 32 ปี (ปี 2524 -2556)

ช่วงอายุของผู้ถือครอง ทางกรเกษตร ปี 2556 มีผู้ถือครองที่ดิน อายุ 55-64 ปี ถึงร้อยละ 26.2 และอายุ 65 ปีขึ้นไปมีถึงร้อยละ 18.5 การเปลี่ยนแปลงของผู้ที่ทำงานในภาคการเกษตรของคนรุ่นใหม่ ในช่วงปี 2530 - 2554 นั้นพบว่าประชากรกลุ่มอายุ 15-24 ปี ทำงานภาคการเกษตรลดน้อยลงเกือบ 3 เท่าตัว ในช่วง 20 ปี ส่วนผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่าตัว คือ จากร้อยละ 4.4 ในปี 2530 เป็นร้อยละ 12.8 ในปี 2554

ปัจจุบันสภาพปัญหาการถือครองที่ดินมีความหลากหลายซับซ้อน ปัญหาหลัก ประกอบด้วย ปัญหาไร้ที่ดินทำกิน ปัญหาความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดิน ปัญหาการแย่งยึดที่ดิน ปัญหาการปล่อยที่ดินรกร้าง ปัญหาการบุกรุกพื้นที่สงวนหวงห้าม ซึ่งในการศึกษาได้เน้นศึกษาปัญหาไร้ที่ดินทำกินซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากความยากจนมาตั้งแต่กำเนิด ไม่มีที่ดินตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ และอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ในปัจจุบัน คือ การสูญเสียที่ดิน โดยสาเหตุหลักของสูญเสียที่ดิน เช่น มีหนี้สินมากไม่มีความสามารถในการจำนอง ขายได้ไม่เพียงพอต่อค่า ใช้จ่ายในครอบครัว ขาดเงินลงทุน เกษตรกรอายุมาก ขาดแรงงานโดยเฉพาะวัยหนุ่มสาว สภาพดินไม่เหมาะสม ขาดน้ำเพื่อการเกษตร การเปลี่ยนอาชีพ การย้ายถิ่นฐานของผู้รับสิทธิในที่ดิน ไม่มีทายาทรับมรดกที่ดิน ขนาดถือครองน้อย หรือมากเกินไป ไม่สัมพันธ์กับแรงงานและทุน แรงจูงใจจากราคาที่ดินสูงขึ้นเนื่องจากความต้องการที่ดินเพิ่มขึ้นจาก การเพิ่มขึ้นของประชากร และการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ความต้องการผลผลิตจากภาคเกษตรกรรมสูงขึ้น ความต้องการพื้นที่เกษตรกรรมเพิ่มขึ้น การปันราคาที่ดินจากนายทุนที่ดินภายในและจากภายนอกประเทศ ที่เข้ามากว้านซื้อ หรือเช่าที่ดิน ระยะยาว หรือ ที่เรียกว่าปรากฏการณ์การแย่งยึดที่ดิน (Land Grabbing) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ช่องทางการสูญเสียที่ดิน ส่วนใหญ่ เริ่มจากการมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอที่จะส่งผลให้เกษตรกร ตัดสินใจ (1) ขายที่ดินเพื่อให้ได้ เงินมาใช้จ่าย และ (2) กู้เงินซึ่งนำเข้าสู่วงจรของ หนี้สิน หากไม่สามารถหาเงินมาใช้หนี้ได้ ก็นำไปสู่การขายที่ดิน และสุดท้ายอาจสูญเสียที่ดินโดยการหลุดจำนอง หรือ การถูกยึดโดยเจ้าหนี้ ซึ่งอาจจะเป็นเจ้าหนี้ในระบบธนาคาร หรือ เจ้าหนี้ นอกระบบ จะเห็นว่าตัวแปรสำคัญคือ **สาเหตุของการมีรายได้น้อย และการเป็นหนี้** ปัญหาดังกล่าวต่างมีปฏิสัมพันธ์กัน และหมุนเวียนเป็นวงจร และที่สำคัญคือ ปัญหาเหล่านี้ ล้วนเกิดขึ้นมาแล้วเมื่อกว่า 40 ปี ที่ผ่านมา จนเป็นมูลเหตุสำคัญของการปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่ามาตรการและกระบวนการดำเนินงาน เพื่อ แก้ไขปัญหาอาจจะยังไม่ตรงจุด หรือ มีปัจจัยแทรกอื่นๆ เกิดขึ้นมากจนทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง

/สำหรับ...

สำหรับการดำเนิน การปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย นั้น พบว่า การกำหนดมาตรการหรือนโยบายการปฏิรูปที่ดินมีเป้าหมายเพื่อควา มเสมอภาค เป็นธรรม และมั่นคงในการถือครองที่ดิน ตลอดจนคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้ได้รับที่ดิน การประกาศใช้ พ.ร.บ.การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 จึงไม่ได้มีเจตนารมณ์เพียงการจัดที่ดินให้ผู้ไร้ที่ดินทำกินเพียงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการพัฒนาอาชีพให้ผู้ถือครองที่เป็นเกษตรกรนั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วย โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วยขั้นตอน การจัดหาที่ดิน และประกาศเขต ขั้นตอนการจัดที่ดินและคุ้มครองที่ดิน ไม่ให้มีการซื้อขายสิทธิ หรือเปลี่ยนแปลงการสิทธิการถือครอง และใช้ประโยชน์ในที่ดินแบบผิดกฎหมาย ขั้นตอนการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร การสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ เกษตรกรต้นแบบการส่งเสริมกระบวนการกลุ่ม และเครือข่ายเกษตรกร การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ การประสานงานและบูรณาการการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการผลิตของเกษตรกร

จากปี 2518 – 2558 ได้ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ใน พื้นที่ 71 จังหวัด 730 อำเภอ 3,674 ตำบล พื้นที่ดำเนินการประมาณ 38 ล้านไร่ หรือร้อยละ 20 ของที่ดินรัฐที่จัดให้ประชาชนในปัจจุบัน นับว่าเป็นสัดส่วนที่มากที่สุด และมีผู้เกี่ยวข้องที่เป็นเกษตรกรรายย่อยมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับที่ดินที่ถือครองโดยหน่วยงานอื่น ณ ปี 2558 ส.ป.ก. จัดสรรที่ดินแล้ว 35.52 ล้านไร่ มีเกษตรกรที่ได้รับสิทธิการทำประโยชน์ในที่ดินรวม 2.75 ล้านราย 3.51 ล้านแปลง ขนาดการถือครองเฉลี่ย 16.16 ไร่/ราย เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 53.46 ปี โดยพบว่า โครงสร้างอายุผู้ถือครองเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับข้อมูลในภาพรวมของประเทศ แต่มีสัดส่วนที่มากกว่ากล่าวคือ เกษตรกรที่มีอายุเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ 61 ปี ขึ้นไป มีมากถึง ร้อยละ 28.5 เฉพาะเกษตรกรอายุมากกว่า 70 ปี มีสูงถึงร้อยละ 12.31 ของผู้ถือครองทั้งหมด

ข้อมูลจากการศึกษาชี้ไปในทางเดียวกันว่าการสูญเสียที่ดินของเกษตรกรรายย่อยในประเทศไทยนั้น เกิดจากภาระหนี้สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากหลายปัจจัยแต่ส่วนใหญ่สรุปตรงกันว่ารูปแบบการผลิตของเกษตรกร และระบบตลาด มีผลอย่างมากต่อรายได้ และความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน รวมถึง ต้องมีการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งในเชิง นโยบาย และการปฏิบัติที่เหมาะสม ทั้งนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าสภาพปัญหาการไร้ที่ดินทำกิน และการสูญเสียที่ดิน เป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขควบคู่กันไป คือ แก้ไขคนไร้ที่ดินทำกินให้มีที่ดิน และ มีมาตรการ ป้องกันไม่ให้เกิด การสูญเสียที่ดิน ทั้งเกษตรกรทั่วไปที่ยังไม่เคยสูญเสียที่ดิน และเกษตรกรที่เคยเป็นผู้ไร้ที่ดินทำกินแต่ได้รับการจัดสรรที่ดินไปแล้ว ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้ปัญหากลับมาวนซ้ำอีกครั้ง

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อมูลจากการศึกษานี้ชี้ไปในทางเดียวกันว่า การสูญเสียที่ดินของเกษตรกรรายย่อย ในประเทศไทยนั้นเกิดจากภาระหนี้สิน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากหลายปัจจัย แต่ส่วนใหญ่สรุปตรงกันว่ารูปแบบการผลิตของเกษตรกร และระบบตลาดมีผลอย่างมากต่อรายได้ และความมั่นคงทาง เศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือน โดยต้องมีการสนับสนุน จากภาครัฐทั้งในเชิงนโยบาย และการปฏิบัติที่เหมาะสม หากมีการพิจารณาในภาพรวมของประเทศ ผู้ศึกษาเห็นว่าประเทศไทย ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องทรัพยากรที่ดินในลักษณะของการ ปฏิรูปที่ดินทั้งระบบไม่จำกัดเฉพาะการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเช่นปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการที่ดินของประเทศ

/สำหรับการศึกษา...

สำหรับการศึกษานี้ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเฉพาะการแก้ไขปัญหาการไร้ที่ดินทำกิน และการสูญเสียที่ดินของผู้ถือครองรายย่อย ในภาคเกษตร โดยได้ยึดหลักการการปฏิรูปที่ดินแบบกว้าง ซึ่งมี ประเด็นครอบคลุม ระบบโครงสร้างภาคเกษตรกรรมทั้งส่วนของการเร่งรัดการจัดที่ดินให้ผู้ไร้ที่ดินทำกิน ให้มี ที่ดินทำกินอย่างทั่วถึงมากขึ้น ส่วนผู้ที่ถือครองที่ดินแล้วควร มุ่งไปที่การปรับโครงสร้างการผลิต และสร้างความ เข้มแข็งแก่เกษตรกรให้อยู่ได้ด้วยอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้เพียงพอ ไม่มีหนี้สิน มีกินมีใช้ มีเงินออม และ สามารถรักษาที่ดินไว้ให้ลูกหลานได้ ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยในข้อเสนอแนะจากการศึกษา แบ่งออกเป็น ๔ ประเด็นหลัก คือ

(๑.๑) กระจ่ายการถือครอง และสร้างความมั่นคงในการถือครองและพัฒนาทรัพยากร
พื้นฐานการผลิต

(๑.๒) ปรับปรุงและพัฒนาระบบข้อมูลที่ดินและเกษตรกร

(๑.๓) ส่งเสริมและพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน

(๑.๔) พัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

(๒.๑) การวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมครัวเรือน ด้าน โครงสร้างอายุกับการเปลี่ยนแปลงสิทธิการถือครอง และการใช้ประโยชน์ที่ดิน

(๒.๒) การวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการจัดที่ดิน และการพัฒนาเกษตรกรอย่างยั่งยืนในพื้นที่ ปฏิรูปที่ดินในที่ดินที่รัฐจัดซื้อ หรือได้มาจากวิธีการอื่นๆ ในลักษณะแปลงที่ดินขนาดใหญ่

ที่ประชุมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้

นายฉลอง มณีโชติ รองเลขาธิการ ส.ป.ก. ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า เป็นเรื่องที่สมบูรณเพราะท่านที่ ปรีक्षा ส.ป.ก. (ดร.วีระชัย นาควิญญ์วงศ์) เป็นผู้อ่าน เรื่องค่าเช่าที่ดิน ของเกษตรกรสูงมาก ควรศึกษาทบทวน พ.ร.บ.ปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. ๒๕๒๔ ว่าราคาที่ดินสูงมากเป็นเพราะอะไร ไม่ได้รับการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ตรงกับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายว่าที่ไม่สำเร็จเพราะไม่สามารถหาที่ดินมาจัดที่ดินได้ เพราะค่าเช่าที่ดินแพง วิธีแก้ คือทำให้ค่าที่ดินถูกลง ต้องมีมาตรการเอื้อในการให้ค่าที่ดินถูกลง เช่น ๑) มาตรการภาษีก้าวหน้าก็ต้อง ทำอย่างจริงจัง ๒) ทำให้ค่าเช่าราคาถูก คนมีที่ดินต้องทำเองแทนการให้เช่า เช่าก็ไปลงทุน ค่าที่ดินจะถูกลง ๓) นโยบาย มาตรการเอื้อให้ ส.ป.ก. บริหารจัดการที่ดินได้ โดยสรุปที่ ปฏิรูปที่ดินไม่สำเร็จให้ดูท่าทีของรัฐบาลต่อ นโยบายและมาตรการที่เอื้ออำนวย อยากให้เพิ่มส่วนนี้ในเนื้อหา

นายจรศักดิ์ ปานเพชร ผู้อำนวยการสำนักกฎหมาย ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า แม้บทในการจัดที่ดิน อยู่ที่มาตรา ๓๐ ผู้ได้รับการจัด คือ เกษตรกร สถาบันเกษตรกร กรณีการจัดที่ดินเพื่อสาธารณูปโภค การใช้ ทรัพยากรแค่นี้ยอมให้เขาออกจากที่เรามองว่าไม่ใช่การจัดที่ดิน แต่เป็นเรื่องการจัดก ารที่ดิน ที่สรุปว่า การพัฒนาตามกลไกการจัดที่ดินรัฐทุกประเภทควรผ่านกองทุน ที่ดินเอกชนควรผ่านธนาคารที่ดินนั้นดีแล้ว

ดร.วีระชัย นาควิญญ์วงศ์ ที่ปรีक्षा ส.ป.ก. ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า เสนอด้วยความเห็นส่วนบุคคล ว่าควรจะเป็นเอกสารวิจัยไม่ใช่เอกสารวิชาการ พยายามผลักดัน ให้ศึกษาเรื่องนี้เพราะ เอกสารล่าสุดอยู่ ในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๐ กว่าๆ สำหรับขั้นตอนในเชิงข้อมูลของการจัดที่ดิน และการเคลื่อนไหวเรื่องที่ดินในไทย รวมไปถึงปัญหานายทุนที่ทำให้พื้นที่การเกษตรลดน้อยลงไป ปัญหาโครงสร้างอายุ-ลูกหลานไม่ทำการเกษตรทำ ให้ขายที่ดินไปอยู่ในมือกลุ่มนายทุน และเสนอขึ้นนี้เป็ นงานวิจัยเพราะมีกรอบแนวคิดที่ชัดเจน และมีวิธี

การศึกษาที่ซับซ้อน ขอให้เพิ่มเติมเกี่ยวกับต่างประเทศ เช่น อเมริกา และออสเตรเลีย เพราะไม่มีการออกเอกสารสิทธิ์ ให้เอกชนมานานกว่า ๕๐ ปีมาแล้ว ฮองกงก็เป็นการเช่าที่ดินที่ ึ่งเกาะโดยแนะนำให้ไปศึกษาเพิ่มเติมในประเทศที่พัฒนาการบริหารที่ดินไปไกลๆ แล้ว

เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ลธก. ส.ป.ก.) ประธานในที่ประชุม ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า เรื่องนี้เคยคิดไว้นานแล้วเห็นควรผกผัน รื้อใหม่ทำ และมองปัญหาของการเสียที่ดินของเกษตรกร คือ ปัญหาหนี้สิน ซึ่งเกี่ยวข้องในความสัมพันธ์ของสิทธิกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน การใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรจะสะท้อนถึงความรักในการจัดที่ดิน เช่น ปราชญ์เกษตรกรกับการใช้ที่ดิน จะรักในผืนดินของตนเอง ต่างกับเกษตรกรที่ทำเชิงเดี่ยวเหมือนกับพร้อมที่จะขายอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การใช้ประโยชน์กับสิทธิต้องไปด้วยกัน

มติที่ประชุม อนุมัติให้เป็นเอกสารวิชาการ โดยหากมีการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ คือเพิ่มเติมเรื่องระเบียบวิธีวิจัย และกรอบแนวคิด ให้เป็นเอกสารวิจัยได้

๔.๒.๒ ประเภทเอกสารวิจัย ๒ เรื่อง

๓) แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืนด้วยการพัฒนาระบบวนเกษตรของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โดย

นางอาทิตยา พงษ์พรหม	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ
นายณัฐพล ขานหมัด	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
นางสาวธีระดา นิลไชย	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินปฏิบัติการ
นางสาวอนุสรณ์ มุลป้อม	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
สำนักวิชาการและแผนงาน	

วัตถุประสงค์การศึกษา

๑. เพื่อศึกษา และวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสู่ระบบวนเกษตรของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๒. เพื่อศึกษาการจัดการระบบวนเกษตร และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแปลงวนเกษตรของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๓. เพื่อศึกษาประโยชน์ และวิเคราะห์ศักยภาพของระบบวนเกษตรต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืนของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. องค์ความรู้สำหรับเผยแพร่ให้กับหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกที่สนใจเกี่ยวกับระบบวนเกษตรประโยชน์ของระบบวนเกษตร รวมถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสู่ระบบวนเกษตร
๒. แนวทางในการส่งเสริมระบบวนเกษตรเพื่อเป็นทางเลือกในการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน

ขอบเขตการศึกษา

๑. ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดกาฬสินธุ์ และอำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี และพื้นที่ใกล้เคียงในเขตอำเภอดังกล่าวที่มีเกษตรกรต้นแบบการทำเกษตรในระบบวนเกษตร
๒. ขอบเขตด้านเป้าหมาย เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยระบบวนเกษตร

๓. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาในประเด็น ดังนี้

๓.๑) แนวคิดและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสู่ระบบวนเกษตรของเกษตรกร โดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเด็นหลัก ดังนี้

(๑) ปัจจัยภายใน เช่น องค์กรความรู้ การเรียนรู้ แนวคิด ทักษะคติ และรูปแบบการดำเนินชีวิต ขนาดการถือครองที่ดิน

(๒) ปัจจัยภายนอก เช่น สภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม นโยบายและการสนับสนุนของภาครัฐ

๓.๒) องค์กรความรู้ และวิธีการจัดการ รวมถึงการใช้ประโยชน์จากผลผลิตในระบบวนเกษตรที่มีความแตกต่างกัน

๓.๓) ศักยภาพของระบบวนเกษตรต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืนในเขตปฏิรูปที่ดิน

ระยะเวลาการวิจัย

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๗ – เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ รวมเวลา ๑๘ เดือน

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว เช่น หนังสือ เอกสารเผยแพร่ของหน่วยงานราชการ เอกสารวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และตำราที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่าง ๆ อาทิ ห้องสมุด ส.ป.ก. ห้องสมุดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หอสมุดแห่งชาติ เอกสารออนไลน์จากเว็บไซต์ และสื่อต่าง ๆ เป็นต้น

๒) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In -Depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structure Interview) ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูล โดยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล ศึกษาข้อมูล แล้วจึงวิเคราะห์เปรียบเทียบผลจากการศึกษาองค์ความรู้ แนวทาง และรูปแบบ การจัดการระบบวนเกษตรในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ เนื้อหา (Content Analysis) และมีการสรุปข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัย พร้อมทั้งการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล และเรียบเรียงเป็นรายงานเพื่อเผยแพร่ต่อไป

ผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

สำหรับผลการศึกษาโดยแบ่งออกเป็น ๗ ประเด็น เพื่อตอบโจทย์การวิจัย ได้แก่

๑. การจัดการแปลงที่ดินในระบบวนเกษตรของเกษตรกร
๒. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนการผลิตสู่ระบบวนเกษตร
๓. องค์กรความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแปลงวนเกษตร
๔. ประโยชน์จากการจัดการแปลงในระบบวนเกษตร
๕. ระบบวนเกษตรกับการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน
๖. สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการพัฒนาระบบวนเกษตร
๗. การส่งเสริมวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

/ข้อเสนอแนะ...

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาแบ่งเป็น ๒ ประเด็น คือ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
๒. ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมระบบวนเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน

ที่ประชุมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้

นายฉลอง มณีโชติ รองเลขาธิการ ส.ป.ก. ได้ให้ข้อคิดเห็นว่างานชิ้นนี้สอดคล้องกับแผนพัฒนากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ๒๐ ปี เกี่ยวข้องกับทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน วนเกษตร และไทยแลนด์ ๔.๐ ได้ปรับเรื่องนโยบายที่บอกว่าไม่มีตอนนี้ก็มีแล้ว อยากให้ปรับการทบทวนวรรณกรรม กำหนด keywords ของวนเกษตรให้มีความชัดเจนว่ามีความแตกต่างจากทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสานตรงไหน ต้องมีการนิยามว่าต้นไม้ในเขตวนเกษตร คืออะไร เช่น ต้นไม้ + พืชเกษตร จะมีรูปแบบ เช่น ปลูกล้อมรอบ หรือปลูกแบบสลับแถว

เสนอแนะให้ทำคู่มือให้จังหวัด เพื่อจังหวัดจะได้เข้าใจและสามารถนำไปดำเนินการต่อได้ ตอนนี้ปัญหา คือ พอมีนโยบายจังหวัดขาดความเข้าใจ ควรวิเคราะห์ ๓ ประเด็น คือ ๑) สาเหตุ ๒) การจัดการ และ ๓) ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ส่วนพื้นที่ๆ จะทำวนเกษตรในเขต ส.ป.ก. แนะนำให้ใช้ Agri map มาจับ เลือกวิธีการปลูกพืชตรงตามศักยภาพพื้นที่ ทาวิธีลดต้นทุน หากด้านใดไม่เหมาะสมก็ปรับเปลี่ยนมาเป็นเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน วนเกษตร

ดร.วิระชัย นาควิบูลย์วงศ์ ที่ปรึกษา ส.ป.ก. ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าเป็นด้วยกับการทำคู่มือตามที่รองเลขาธิการ ส.ป.ก. เสนอแนะ

มติที่ประชุม อนุมัติให้เป็นเอกสารวิจัย โดยให้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ

๔) การใช้ประโยชน์จากป่าหัวไร่ปลายนาในแปลงเกษตรกรรมของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โดย

นางอาทิตย์ พงษ์พรหม	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการพิเศษ
นางสาวพรพรรณ ปะทาเส	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ
นางสาวอนุสรณ์ มูลป้อม	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
สำนักวิชาการและแผนงาน	
นางสาวเยาวลักษณ์ แก้วยอด	นักวิชาการปฏิรูปที่ดินชำนาญการ
สำนักจัดการปฏิรูปที่ดิน	

วัตถุประสงค์การศึกษา

๑. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป และการใช้ประโยชน์จากป่าหัวไร่ปลายนาระดับครัวเรือน ของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๒. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ประโยชน์ทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมของป่าหัวไร่ปลายนาระดับครัวเรือน ของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๓. เพื่อศึกษาวิธีการจัดการป่าหัวไร่ปลายนา และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าหัวไร่ปลายนาระดับครัวเรือนของเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. เกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย ตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ ป่าหัวไร่ปลายนา
๒. ฐานข้อมูล และความรู้เชิงวิชาการ เรื่อง สถานการณ์การดำรงอยู่ การใช้ประโยชน์ และ

วิธีการจัดการป่าหัวไร่ปลายนา เพื่อนำมาประกอบการจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในเขตปฏิรูปที่ดิน

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา พื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ อำเภอบรบือ จังหวัด มหาสารคาม อำเภอกำแพง จังหวัดกาฬสินธุ์ และ อำเภอบ้านม่วง อำเภอมัญจาคีรี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร

๒. ขอบเขตด้านประชากร เกษตรกรที่มีพื้นที่ป่าหัวไร่ปลายนา ในเขตปฏิรูปที่ดิน และพื้นที่ ชุมชนที่อยู่ติดกับเขตปฏิรูปที่ดินพื้นที่ศึกษา

๓. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาในประเด็นหลัก ดังนี้

๓.๑) สภาพทั่วไปของป่าหัวไร่ปลายนาในระดับครัวเรือนเกษตรกร

- พัฒนาการและลักษณะสำคัญของป่า
- ความหลากหลายด้านชนิดพันธุ์พืชและสัตว์
- สาเหตุการลดลงของพื้นที่ป่า

๓.๒) การใช้ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ สังคมและด้านสิ่งแวดล้อมจากป่าหัวไร่ปลายนาของ เกษตรกร ในระดับครัวเรือนและชุมชน

๓.๓) วิธีการจัดการป่าหัวไร่ปลายนาของเกษตรกร และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ป่าหัวไร่ปลายนา

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษา เรื่อง ประโยชน์ของป่าหัวไร่ปลายนาในเขตปฏิรูปที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยศึกษาเกี่ยวกับแนวความคิดการจัดการป่าชุมชน และป่าหัวไร่ปลายนา แนวคิดการพัฒนายั่งยืน การใช้ประโยชน์จากป่าหัวไร่ปลายนา รวมถึงปัจจัยที่ กระทบต่อการแผ้วถางป่าหัวไร่ปลายนาของเกษตรกร เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งข้อมูลได้จาก การศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมจากเอกสาร หนังสือ บทความวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และสื่อ ต่างๆ รวมทั้งสอบถามจากผู้รู้

๒. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ และการจัดการป่าหัวไร่ปลายนา ได้แก่ นโยบายรัฐ /เอกชน พื้นที่แปลงเกษตรกรรม และเกษตรกร ใน ๓ ประเด็น ได้แก่ การอนุรักษ์พันธุ์พืช /สัตว์ การใช้ประโยชน์ และการฟื้นฟู /ปลูกเพิ่ม ใช้เครื่องมือในการเก็บ รวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structure Interview) ประกอบกับปฏิทินการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าหัวไร่ปลายนา และการ สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation)

ระยะเวลาการวิจัย

ระยะเวลาในการศึกษาประมาณ ๑๘ เดือน ตั้งแต่ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ – เมษายน ๒๕๕๙

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น ๔ ประเด็น ดังนี้

๑. สถานการณ์และลักษณะทั่วไปของป่าหัวไร่ปลายนา

ป่าหัวไร่ปลายนา คือ ป่าส่วนบุคคล เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งในแปลงเกษตรกรรมในระบบ

/วนเกษตร...

วนเกษตร ที่ยังมีสภาพนิเวศป่าไม้ มีความหลากหลาย ของพืชพรรณ และสัตว์ท้องถิ่น เป็นแหล่งหาอาหาร สมุนไพร และไม้ใช้สอย บางพื้นที่ใช้เพื่อการเลี้ยงสัตว์ด้วย โดยเจ้าของแปลงเป็นผู้มีสิทธิในการบริหารจัดการ ควบคุม การใช้ประโยชน์ และผู้อื่นต้องได้รับอนุญาตก่อนเข้ามาใช้ประโยชน์ ที่ผ่านมามีป่าหัวไร่ปลายนามักจะ ถูกมองข้าม และถูกทำลายลงเมื่อเกษตรกรต้องการใช้ที่ดินเพื่อกิจกรรมอื่นๆ หรือเกษตรเชิงเดี่ยว ตามการ ส่งเสริมของรัฐ รวมถึงเพื่อเลี่ยงความเสี่ยงจากการกั้นพื้นที่ของรัฐซึ่งจะทำให้เกษตรกรสูญเสียที่ดิน ทำให้ เนื้อที่ป่าหัวไร่ปลายนาลดลงมาก ส่งผลถึงความมั่นคงด้านอาหารของครัวเรือนในชนบทที่เคยพึ่งพิงป่า และ ความมั่นคงระบบนิเวศและสภาพด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

พื้นที่ป่าหัวไร่ปลายนาของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วน ใหญ่เป็นพื้นที่ป่าโคกธรรมชาติเดิม หรือ เป็นป่าประเภท เต็งรัง ซึ่งต่อมามีการบุกเบิกเป็นพื้นที่ ทำกิน โดย พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่บุกเบิกเพื่อปลูกปอ เมื่อประมาณ ๓๐-๓๕ ปีที่ผ่านมา ต่อมาเปลี่ยนจากปอเป็น มันสำปะหลัง ซึ่งในอดีตการบุกเบิกพื้นที่ทำกินยังอาศัยแรงงานคนในการตัด และเผาต้นไม้เพื่อเปิดพื้นที่ ทำให้มี ต้นไม้ดั้งเดิม และลูกไม้บางส่วน ยังคงเหลือในพื้นที่บ้าง อย่างไรก็ตาม ยังพบพื้นที่บางส่วนยังมีสภาพป่า ธรรมชาติที่ไม่ได้ถูกแผ้วถาง แต่มีการใช้ประโยชน์จากป่าโดยเจ้าของแปลง และเพื่อนบ้านจนป่ามีสภาพเสื่อมโทรม เป็นป่าโปร่ง ไม่มีต้นไม้ขนาดใหญ่ บางรายมีการบุกเบิกปลูกพืชไร่แต่ไม่ได้ตัดต้นไม้ทิ้งแปลงเพราะ แรงงานไม่เพียงพอ และจะมีการรักษาพื้นที่บางส่วนไว้ สำหรับใช้สอย และหาอาหาร รวมถึงรักษาที่ดินไว้ให้ ลูกหลาน

รูปแบบการฟื้นคืนสภาพป่าของป่าหัวไร่ปลายนา ได้ ๒ ลักษณะ คือ (๑) ป่าฟื้นตัวโดย ธรรมชาติหลังจากถูกบุกเบิกปลูกพืชผักสวนครัว และพืชไร่ และหลังจากถูกปล่อยทิ้งไว้มากกว่า ๑๐ ปี ขึ้นไป ต้นไม้ ลูกไม้ หญ้า และไม้พุ่ม ต่างๆ จะฟื้นตัว ขึ้นกับสภาพดินและสภาพอากาศ (๒) ป่าดั้งเดิมแต่มีสภาพเสื่อมโทรมมากจากการใช้ประโยชน์ในอดีต แล้วกลับมีการฟื้นตัวโดยธรรมชาติ ประกอบกับหลังจากมีการแบ่งแนว เขตพื้นที่ชัดเจน และได้รับเอกสารสิทธิหรือเอกสาร อนุญาตให้ทำประโยชน์เป็นรายแปลง หรือ กลายเป็นป่า ครอบครั้ว แล้วเกษตรกรมีการปลูกต้นไม้เสริมและดูแลรักษาทำให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

๒. การจัดการป่าหัวไร่ปลายนาของเกษตรกร

- การปลูกต้นไม้เสริมและขยายพื้นที่
- การตัดแต่งกิ่ง และกำจัดวัชพืช
- การดูแล ป้องกันไฟป่า
- การป้องกันการตัดทำลาย และการเก็บผลประโยชน์

๓. ความหลากหลายทางชีวภาพ และประโยชน์ของป่าหัวไร่ปลายนาในเขตภาคอีสานนั้น มี สภาพเป็นสภาพป่าโคก หรือ ป่าเต็งรัง บางพื้นที่มีสภาพป่าเบญจพรรณสลับบ้างเล็กน้อย สภาพส่วนใหญ่เป็น ป่าค่อนข้างโปร่ง ลักษณะระบบนิเวศที่โดดเด่นของป่า เต็งรัง คือ มีไม้ป่าประเภท เต็ง รัง พลวง หญ้าเพ็ก และ ไม้ป่าท้องถิ่นที่เป็นพืชอาหาร พืชสมุนไพร และพืชที่ยังไม่สามารถจำแนกการใช้ประโยชน์ชัดเจน อีกจำนวน มาก รวมถึงแมลง สัตว์เล็ก และที่สำคัญคือ เป็นแหล่งของเห็ดธรรมชาติที่หลากหลาย โดยจะยกตัวอย่างชนิด พืช สัตว์ และเห็ดรา ที่มีในแปลงป่าหัวไร่ปลายนา

๔. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูป่าหัวไร่ปลายนา

(๑) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านทรัพยากรและ การจัดการ ด้านแรงกระตุ้นจากคนในครอบครัว

/(๒) ปัจจัยภายนอก...

(๒) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยด้านกายภาพ ด้านการส่งเสริม และการเรียนรู้
ด้านกลุ่มและเครือข่าย

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ป่าหัวไร่ปลายนาในแปลงเกษตรกรรมเป็นทางเลือกหนึ่งในการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืนที่สามารถใช้ที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์เพื่อสร้างประโยชน์ได้มาก แม้ว่าการคำนวณเชิงปริมาณที่เป็นรายไร่ หรือเป็นตัวเงินยังไม่ชัดเจนมากนัก เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้เน้นการใช้ประโยชน์เชิงการค้าโดยตรง และไม่มี การจัดทำบันทึกกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และส.ป.ก. จึงควรเร่งสนับสนุนส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟู ป่าหัวไร่ปลายนาเป็นกิจกรรมหนึ่งของหน่วยงานอย่างชัดเจน ร่วมกับกิจกรรมปลูกไม้เศรษฐกิจ เพื่อสนับสนุน การกิจการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน ของ ส .ป.ก. ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมถึง สนับสนุนนโยบายของรัฐในการเพิ่มพื้นที่ป่า (นอกเขตอนุรักษ์) โดยสามารถประสานความร่วมมือกับกรมป่าไม้ วนาการเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร (โครงการวนาการต้นไม้) สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐาน ชีวภาพ (องค์การมหาชน) และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเครือข่ายภาคประชาชน และองค์กรพัฒนา เอกชน เพื่อให้การสนับสนุนทั้งในเรื่องความรู้ เกี่ยวกับระบบวนเกษตร การจัดการป่าหัวไร่ปลายนา การเพาะ ขยายพันธุ์พืชท้องถิ่น การสนับสนุนงบประมาณ และต้นกล้าไม้ท้องถิ่น ตลอดจนการบริหารจัดการโดย กระบวนการกลุ่มและเครือข่ายซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความยั่งยืนของการจัดการป่าหัวไร่ปลายนา ต่อไป

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานของ ส.ป.ก.

(๑) ส.ป.ก. ควรให้ความรู้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในเรื่องนโยบาย กฎหมาย ระเบียบ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงประโยชน์ของป่าหัวไร่ปลายนา หรือป่าครอบครัว เพื่อ ให้มีความเข้าใจถูกต้องตรงกัน มีเป้าหมายการ ดำเนินงานที่มีเอกภาพ สามารถกำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนและถูกต้องให้เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติ

(๒) ส.ป.ก. ควรเร่งสำรวจพื้นที่เพื่อจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่ป่าครอบครัว ทั้งประเทศ เพื่อให้ ง่ายต่อการวางแผนอนุรักษ์ฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์ เนื่องจากปัจจุบันยังมีการบุกรุกเบิก พื้นที่เพื่อปลูกพืช เชิงเดี่ยว และทำกิจกรรมอื่นๆ หากไม่มีการดำเนินการใดๆ จะทำให้ป่าครอบครัวหมดไป ละยากต่อการฟื้นฟู สภาพ การสำรวจอาจเริ่มดำเนินการในจังหวัดนำร่องก่อนขยายไปยังจังหวัดอื่นๆ

(๓) ส.ป.ก. ควรมีการปรับปรุงเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจนที่จะมุ่งสู่การฟื้นฟู ทรัพยากรป่าไม้ นอกเขตอนุรักษ์ คือ ป่าครอบครัวในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อเพิ่มพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นในลักษ ณะ ผสมผสานในแปลงเกษตรกรรม แบบวนเกษตร (ระบบการเกษตรยั่งยืน ที่มีการปลูกไม้ยืนต้นและไม้ป่าในแปลง เกษตรกรรมร่วมกับการทำกิจกรรมการเกษตรอื่นๆ) และพื้นที่ป่าหัวไร่ปลายนา ให้ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๒๐ ของ พื้นที่ปฏิรูปที่ดินทั้งประเทศ

(๔) การส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน ควรเริ่มจากการให้ความรู้ ให้ เกษตรกรตระหนักถึงคุณค่าของป่า และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน โดยสนับสนุนการ สร้างเครือข่าย ทั้งเครือข่ายเกษตรกรที่มีแนวคิดแนวปฏิบัติในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ป่าหัวไร่ปลายนา และ เครือข่ายหน่วยงานภายนอกทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ส.ป.ก. กรมป่าไม้ สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐาน ชีวภาพ (องค์การมหาชน) วนาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

/(๕) ส.ป.ก....

(๕) ส.ป.ก. ควรมีการขับเคลื่อนงานเชิงคุณภาพรายพื้นที่ควบคู่กับการสำรวจพื้นที่ป่าครอบครัว เพื่อสร้างต้นแบบการดำเนินงานและขยายผลเชิงคุณภาพ โดยต้องเริ่มจากชุมชนที่มีกลุ่มที่มีการดำเนินงานบ้างแล้ว หรือกลุ่มมีความเข้มแข็งในชุมชนก่อน

(๖) เกษตรกรส่วนใหญ่ ยังขาดการจัดการป่าอย่างถูกต้อง และยังใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มประสิทธิภาพ ดังนั้นนอกเหนือจากการให้ข้อมูลความรู้เรื่องความสำคัญของป่าแล้ว ส.ป.ก. ควรให้คำแนะนำเกี่ยวกับป่า และการปลูกต้นไม้เพิ่มเติม เช่น จะปลูกอะไร ดูแลอย่างไร ในแต่ละสภาพพื้นที่ รวมถึงจะจัดการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างไร

(๗) ส.ป.ก. ควรร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมป่าไม้ โดยสนับสนุนกิจกรรมการเพาะกล้าไม้ในชุมชน รวมถึงพิจารณาสนับสนุนต้นกล้าไม้ป่าบางชนิด เพื่อเร่งฟื้นฟู ปลูกป่าเสริมในพื้นที่ในช่วงฤดูฝน

(๘) ส.ป.ก. ควรส่งเสริมกิจกรรมป่าครอบครัวในแปลงเกษตรกรรมที่มีกิจกรรมการเกษตรประเภทอื่นๆ ที่เน้นความหลากหลาย

(๙) ส.ป.ก. ควรมีการติดตาม ประเมินผล เกษตรกร กลุ่ม หรือ ชุมชน ที่เข้าร่วมโครงการอย่างใกล้ชิดและให้กำลังใจสม่ำเสมอ

ที่ประชุมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้

นายฉลอง มณีโชติ รองเลขาธิการ ส.ป.ก. ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า อ่านแล้วไม่มีอะไรแก้ไข

ดร.วิระชัย นาควิบูลย์วงศ์ ที่ปรึกษา ส.ป.ก. ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าเห็นชอบ ผนวกเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำคู่มือวนเกษตรด้วย

มติที่ประชุม อนุมัติให้เป็นเอกสารวิจัย โดยให้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ

เลิกประชุมเวลา ๑๖.๔๗ น.

(นางสาวเกยูร แม่ทอง)

เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน

คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ผู้บันทึกรายงานการประชุม

(นางดารณี ชนะชนม์)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงาน

คณะกรรมการและเลขานุการ

ผู้ตรวจรายงานการประชุม